

El poblament prehistòric del paratge de Can Gambús-1: l'evolució dels assentaments agrícoles des del neolític final fins a l'edat del ferro (3000-500 cal. aC)

Jordi Roig, Joan M. Coll, arqueòlegs Arrago SL / jordiroig@arragosl.com

El paratge arqueològic de Can Gambús-1, amb una superfície de més de trenta hectàrees excavades en extensió i en la seva totalitat entre els anys 2003-2006, consta de quasi un miler d'estructures. Entre el conjunt d'ocupacions detectades s'identifiquen quatre grans fases o períodes cronològics successius que s'enquadren entre el 3000 i el 500 cal. aC. En primer lloc, tenim un important assentament del neolític final amb presència de cabanes, sitges i estructures de combustió, juntament amb un extens registre de material arqueològic característic d'un poblat estable. En segon lloc, es documenta un assentament del bronze inicial, també amb cabanes, sitges i amb l'existència d'estructures funeràries complexes del tipus hipogeu d'inhumació múltiple successiva. Atribuïbles al bronze final tenim un conjunt d'estructures agrupades al mig de la carena, amb diverses estructures complexes del tipus fons de cabana, sitges i un canal antròpic associat. Finalment, s'identifiquen dos assentaments aglomerats de tipus agrícola amb sitges de la primera edat del ferro.

Paraules clau

Can Gambús-1, assentaments prehistòrics, neolític final, bronze inicial, bronze final-ferro

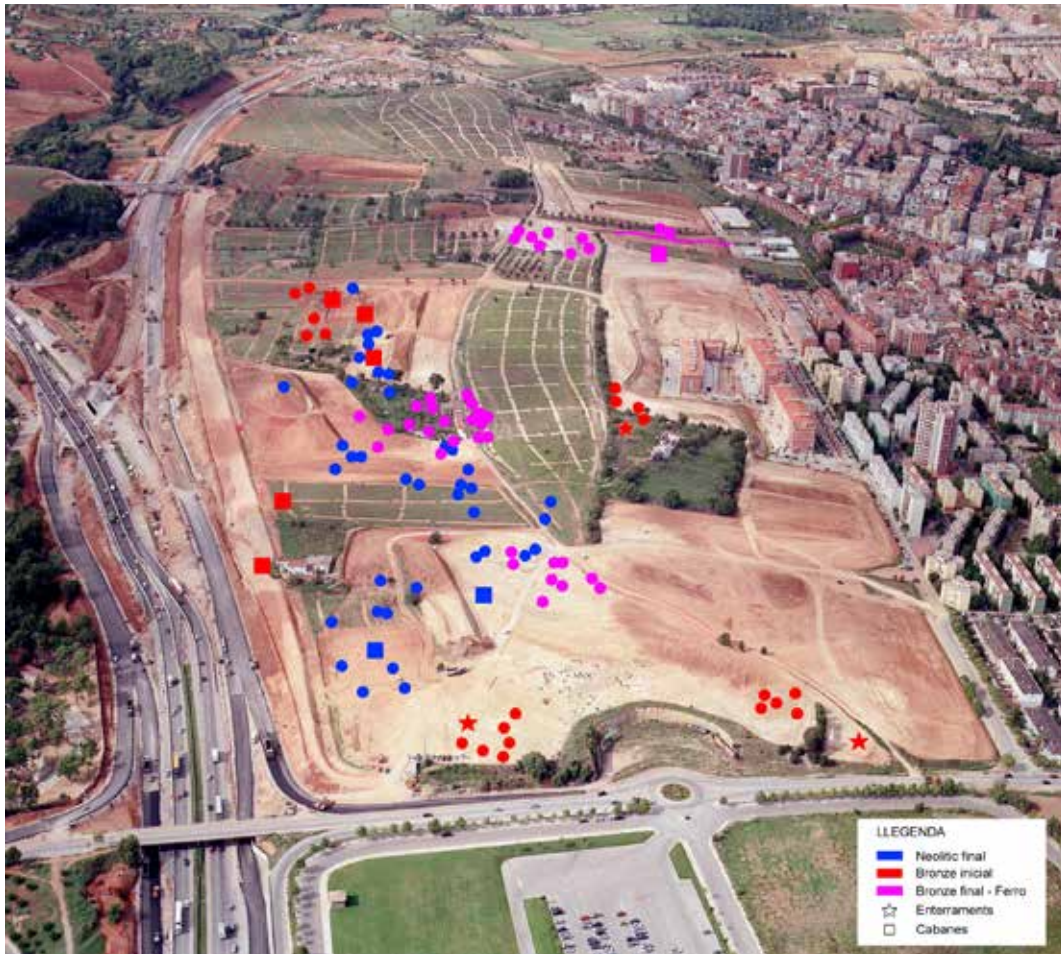

Figura 1. Vista del paratge arqueològic de Can Gambús durant les intervencions de 2003-2004, amb indicació dels diferents assentaments prehistòrics (neolític final, bronze inicial i bronze final-ferro) i els tipus d'estructures. Autors: Jordi Roig i Joan M. Coll (Arrago).

91

El paratge arqueològic de Can Gambús-1

El paratge arqueològic de Can Gambús-1 es troba situat a ponent del terme de Sabadell, just al límit del terme de Sant Quirze. És al tram mig d'una llarga serra que s'estén de NW a SE des de Can Bonvilar fins a Can Feu, coneguda pel serrat de Can Feu, i que baixa en un suau pendent des dels 226 metres a la part més alta, al nord de la masia, fins als 195 metres en el tall de la carretera de Sabadell a Sant Quirze. Els límits d'aquesta gran àrea, aproximadament d'unes vuitanta hectàrees, queden definits al nord per la carretera de Terrassa a Sabadell, a migdia per la carretera de Sabadell a Sant Quirze del Vallès, al costat de ponent pel torrent de Vallcorba, actualment part del traçat de

l'autopista C-58, i a llevant pel barri dels Merinals. Tot aquest sector a la dreta del riu Ripoll configura el característic paisatge vallesà de valls suaus solcades per rius i torrenteres envoltades de planes al·luvials delimitades per suaus carenes, amb camps de conreu i zones d'hortes, i un paisatge de bosc de ribera quasi destruït els darrers anys. Aquesta zona es troba ubicada dins la fossa tectònica Vallès-Penedès, coneguda per Depressió Prelitoral, i està formada per argiles quaternàries amb diferents nivells de conglomerats i plaques carbonatades.

El jaciment de Can Gambús 1 ha estat excavat en la seva pràctica totalitat mitjançant diverses actuacions arqueològiques desenvolupades entre els anys 2003 i 2006 en una superfície de més de trenta hec-

tàrees. En aquestes intervencions es va identificar un gran complex arqueològic amb restes atribuïbles a diferents períodes cronològics que representen més de sis mil anys d'ocupació humana (ROIG-COLL, 2007 i 2008). D'aquesta manera, entre més del miler d'estructures documentades, i sense comptar la necròpolis del neolític mitjà tractada a part, ha estat possible identificar un total de cent setanta-set estructures prehistòriques corresponents a quatre grans períodes evolutius situats entre el 3000 i el 500 cal. aC: neolític final, bronze inicial, bronze final i primera edat del ferro (figura 1). Cal esmentar, però, que el jaciment, entès com la unitat geomorfològica de la serra de Can Feu-Can Gambús, s'estén més enllà del paratge Can Gambús-1, fins als sectors coneguts per Can Feu-Bòbila Madurell, al sud (MARTÍN *et al.*, 1988), i Can Gambús-2 i 3, al nord (ARTIGUES *et al.*, 2007). En aquest sentit, i com ja hem exposat en articles previs, la distribució espacial de les estructures permet identificar diversos assentaments prehistòrics que es van succeir al llarg de tot el paratge durant més de tres mil anys (ROIG *et al.*, 2011).

L'assentament del neolític final (III mil·lenni cal. aC)

Atribuïble al període del neolític final documentem un extens assentament a l'aire lliure emplaçat al llarg de la vessant sud-oest de la carena, amb un total de cinquanta tres estructures de naturalesa diferent, característiques d'un lloc habitació estable de tipus dispers (figura 1). En primer lloc, tenim un elevat nombre d'estructures d'emmagatzematge de tipus sitja, de perfils més o menys acampanats i fons aplanats, que han proporcionat abundant material arqueològic de tipus domèstic, especialment ceràmica i fauna. Destaca l'extens i diversificat repertori de peces ceràmiques, amb vasos mitjans i grans recipients d'emmagatzematge de cos esfèric i cilíndric de fons arrodonit, sovint amb decoració plàstica aplicada de cordons llisos i llengüetes alternades. D'altra banda, en els reblliments d'algunes sitges també s'han documentat parts anatòmiques d'animals domèstics llençades al seu interior, com també deixalles i restes d'àpats.

En segon lloc, tenim algunes estructures complexes del tipus cabana i retalls subterranis de plantes el·líptiques irregulars, que s'interpreten com a llocs

d'habitació i/o d'emmagatzematge. D'aquestes destaca la cabana E514, de grans dimensions, que presentava dues estructures internes de combustió: concretament una llar de foc elaborada amb una solera plana d'argila rubefactada i un forn lateral semiexcavat en el perfil del retall. D'aquesta manera es configurava una petita cambra de combustió amb la solera i les parets d'argila termoalterada. A l'extrem oposat del forn es van identificar dues cubetes de planta el·líptica, on es va recuperar la major part del material arqueològic. A tocar de la llar de foc es va documentar un forat de pal amb falques elaborades amb llosetes (figura 2). Així mateix, també vam identificar unes estructures de tipus cubeta de planta el·líptica i fons còncau aplanat de dimensions menors, entre un i tres metres de llargada màxima, que en alguns casos presenten un graó o replà al fons. Aquestes podrien correspondre a àmbits de treball i/o d'emmagatzematge individuals, o bé podrien formar part d'estructures més grans de tipus cabana que s'haurien conservat parcialment en la seva part subterrània més profunda.

D'altra banda, tenim un conjunt de deu singulars estructures de combustió o forns excavats al terreny natural que es troben isolats i distribuïts al llarg de tot el vessant occidental de la carena. Aquests forns semisubterranis presenten una planta rectangular allargassada d'extrem arrodonit amb una cambra de combustió final i un accés frontal que fa rampa en pendent. La seva morfologia i les seves dimensions són força regulars i estandarditzades, amb unes llargades totals d'entre 2'25 i 3 metres i una amplada d'entre 75 i 130 centímetres. La part de la capçalera o cambra de combustió presenta la solera i les parets totalment termoalterades, amb restes de capes d'argila rubefactada producte de combustions i d'haver assolit temperatures elevades (figura 2).

Finalment, i pel que fa a les estructures funeràries, tan sols va ser possible localitzar-ne dues. Es tracta de sitges reutilitzades com a lloc d'enterrament un cop perduda la seva funcionalitat, amb la presència d'inhumacions individuals. D'una banda tenim la sitja E520, de perfil globular i fons còncau, on, per sobre d'un estrat de terres estèrils del fons, es va elaborar una solera de còdols i llosetes planes que ocupava una meitat de la sitja, amb un muret de pedres col·locades verticals tancant l'espai de la inhumació, a manera de

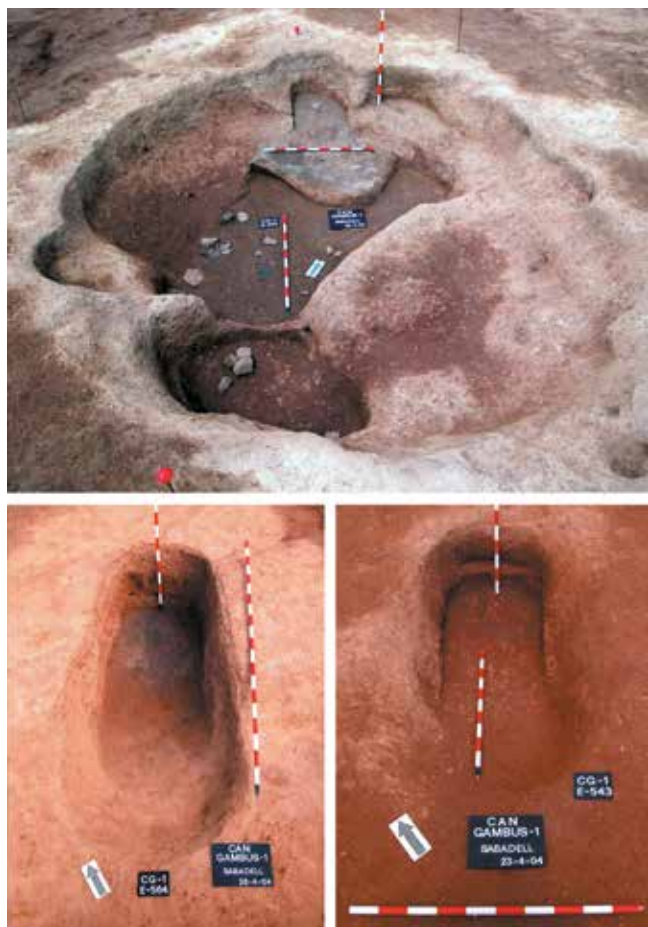

Figura 2. A dalt: vista de l'estructura complexa del tipus fons de cabana E514 de l'assentament del neolític final amb dues estructures internes de combustió, una llar de foc de solera plana d'argila i un forn lateral excavat en el perfil. A baix: dos forns del neolític final de planta rectangular allargada amb cambra de combustió final i accés frontal en pendent. Fotografia: Jordi Roig (Arrago).

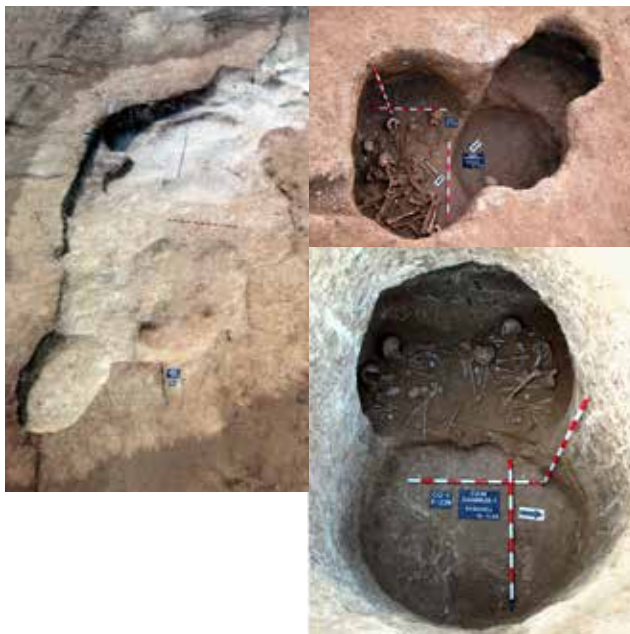
cambra funerària. Disposat per sobre de l'empedrat, es va documentar l'esquelet d'un individu infantil d'entre 5 i 6 anys d'edat, en força mal estat de conservació a causa dels processos tafonòmics posteriors. L'esquelet es trobava en postura decúbit lateral esquerra amb el braços i les cames flexionats, i presentava un dipòsit funerari associat. L'aixovar estava format per un vaset troncocònic de ceràmica amb mugrons aplicats a la vora i tres ossos de bòvid (dos metàpodes i una ulna), col·locats darrera l'esquena de l'inhumat. Així mateix, també es va recuperar una *Columbella rustica* amb perforació per abrasió a l'altura de les vèrtebres cervicals, probablement un penjoll o ornament.

El segon enterrament estava realitzat a dins la sitja E582 i corresponia a un individu adult de sexe femení de mes de 45 anys, sense aixovar funerari associat. Presentava una postura irregular, amb el tòrax en decúbit pron (bocaterrosa), el braç dret flexionat i el braç esquerre estirat. Les extremitats inferiors es trobaven en decúbit lateral esquerre, flexionades i parcialment desarticulades. El crani no mantenia la connexió anatòmica i havia rotat al costat del tòrax. Així, l'individu devia ser dipositat originalment en postura decúbit lateral esquerre, mirant cap a la paret de la sitja, i posteriorment, durant el procés de descomposició del cadàver en espai buit, va bascular cap endavant i va fer diferents moviments postdeposicionals. L'esquelet va ser dipositat per sobre d'un estrat inferior de rebliment de la sitja, on es van recuperar fragments de ceràmica i una mandíbula de bòvid. Una datació radio carbònica de l'esquelet permet situar la inhumació i l'abandó de la sitja dins el III mil·lenni cal. aC, en el període del neolític final.

93

L'assentament del bronze inicial (II mil·lenni cal. aC)

Corresponent al període del bronze inicial tenim un total de quaranta-sis estructures arqueològiques atribuïbles a un mateix assentament de caràcter dispers, que es troba escampat al llarg del vessant oest de la carena. D'aquest destaquen les estructures complexes de grans dimensions de tipus cabana i les cubetes atribuïbles a àmbits de treball i/o magatzem, com també tres singulars estructures funeràries de tipus subterrani. Es tracta d'hipogeus o sepulcres d'inhumació múltiple successiva, que en aquest cas es troben aïllats i emplaçats a diferents punts de la carena, relacionats amb estructures d'emmagatzematge de tipus sitja (figures 1 i 3). Les sitges d'aquest període presenten totes uns mateixos perfils esfèrics molt allargassats i un fons arrodonit i irregular. Els grans retalls i àmbits subterranis acostumen a tenir unes plantes el·líptiques allargassades, en algun cas amb concavitats laterals i subretalls interiors que els confereixen una planta irregular. En línies generals, aquestes estructures no presenten cap element de combustió ni llars de foc associades que permetin identificar-les amb total seguretat com a llocs d'habitació. En algun cas, però, es documenten encaixos i forats de pal interiors, tal vegada destinats a suportar algun tipus de coberta.

94

Figura 3. A l'esquerra: vista de l'estructura complexa de grans dimensions del tipus fons de cabana E604 de l'assentament del bronze inicial. Presenta una planta de tendència el·líptica molt allargassada amb diverses cubetes i retalls interiors a diferent nivell. A la dreta sup.: vista de l'hipogeu d'inhumació múltiple successiva E172 del bronze inicial. Presenta un pou central d'accés, una cavitat lateral petita amb una inhumació i una cavitat més gran amb sis individus. A la dreta inf.: vista de l'hipogeu d'inhumació múltiple successiva E238 del bronze inicial. Presenta un pou d'accés i una cavitat funerària frontal amb quatre individus enterrats. Fotografia: Jordi Roig (Arrago).

Dins d'aquest grup destaca la cabana E604, de grans dimensions. Es tracta d'una estructura retallada en el terreny natural que presenta una planta de tendència el·líptica molt allargassada, amb el fons irregular formant petites subcubetes i retalls subsidiaris a diferent nivell (figura 3). Presenta una fondària conservada que oscil·la entre els 40 i els 80 centímetres, segons la zona. No s'hi va localitzar cap element ni estructura de combustió interna, tant sols es va documentar un gran forat de pal centrat en un subretall circular situat en un lateral de l'estructura. Cal tenir en compte que aquest sector del paratge havia sofert un rebaix considerable dels nivells de circulació antics, d'entre els 50 i 70 centímetres. L'estructura va proporcionar diversos estrats de rebliment i d'abocament interior, alguns d'ells amb abundant material arqueològic, especialment fauna i ceràmica a mà característica del període, com són els vasos de superfície engrutada.

Del conjunt d'estructures funeràries destaquem, en primer lloc, l'hipogeu E172, situat a l'extrem sud-oest de la carena. Aquest consisteix en un pou d'accés que reutilitza una antiga sitja de perfil esfèric allargassat de fons arrodonit de quasi dos metres de fondària, on s'obren dues cavitats sepulcral lateral. La cavitat 1, de planta el·líptica, va oferir un únic individu inhumat, disposat al centre de la cambra. La cavitat 2, de planta esfèrica allargada i de dimensions més grans, va proporcionar sis individus enterrats de forma successiva l'un al costat de l'altre, amb el darrer inhumat col·locat al damunt dels primers (figura 3). D'altra banda, cal fer esment de l'existència d'un conjunt de sitges del període, que formaven una agrupació unitària just al costat de l'hipogeu (figura 1).

La segona estructura funerària és la E238, que es troba situada a l'extrem sud-est del vessant de la carena, totalment oposada a l'anterior. En aquest cas, també estava associada a una petita agrupació de sitges emplaçades en el seu entorn immediat (figura 1). Aquest hipogeu, a diferència de l'anterior, que aprofitava una sitja, respon a una construcció funerària *ex professo* en la seva totalitat, i consisteix en un pou d'accés totalment cilíndric de quasi dos metres de profunditat i una cavitat lateral de planta esfèrica, a manera de cambra funerària. Va proporcionar un total de quatre individus enterrats de forma successiva, repartits i disposats en forma de ventall a dins la cambra, l'un al costat de l'altre, amb el darrer inhumat cobrint i desarticulant en part a dos dels anteriors (figura 3). D'altra banda, col·locat directament al fons del pou d'accés i arraconat en un costat, hi havia un paquet d'ossos corresponent a un mateix individu, tal vegada un dels primers inhumats. L'hipogeu va ser definitivament segellat amb una potent abocada de pedres i còdols, que fins i tot va reblir la cambra funerària que es trobava al buit.

Finalment, el darrer hipogeu del bronze inicial, l'estructura E349, situat en el punt carener del paratge, és el que va aparèixer més arrasat: tan sols es conservava en poc més d'un metre de potència. Al seu costat també es va localitzar un conjunt de sitges del període (figura 1). L'estructura funerària d'aquest hipogeu consistia en un pou d'accés de planta de tendència quadrada i fons pla, on s'obrien dues cavitats sepulcral lateral. La cavitat 1, de planta el·líptica

quasi rectangular, va oferir un darrer individu, situat al mig de la cambra en connexió anatòmica, com també un paquet d'ossos i restes diverses escampades per la cambra funerària, corresponents a dos altres inhumats. La cavitat 2, de planta pràcticament circular, va oferir un darrer inhumat, disposat al centre de la cambra a prop de la boca, i un altre individu en connexió totalment flexionat i col·locat en un costat de la cambra. Així mateix, es va documentar una potent concentració de paquets d'ossos arraconats al fons de la cambra corresponents a un mínim de cinc individus. En aquest cas, l'estructura també va ser reblerta amb grans pedres i còdols al darrer moment i va quedar segellada definitivament.

L'assentament del bronze final

Les estructures pertanyents a l'assentament del bronze final es troben molt pròximes entre si, de manera que fan una agrupació al mig de carena, prop del seva cota mes elevada, i ocupen la part alta i la vessant nord (figura 1). En total s'han identificat una trentena d'estructures, les quals han estat classificades segons la seva morfologia. Així, entre els grans retalls, possiblement identificables com a llocs o àmbits d'habitatció, tenim sis casos d'estructures complexes de tipus cabana, que es troben repartides per la part central del paratge i que, conjuntament, formen un assentament. D'altra banda, tenim les sitges i les cubetes amb vint-i-cinc estructures, i finalment una gran rasa o canal d'origen antròpic (ROIG-COLL-BALSERA, 2011).

De tot aquest conjunt destaca l'estructura complexa E312, identificable com la part subterrània d'una cabana elaborada amb materials peribles que no s'hauria conservat. Presenta una forma el·líptica amb diferents retalls i cubetes distribuïts pel seu interior. Les seves mides màximes són de 5'40 x 3'70 metres i una fondària màxima conservada de 1'36 metres (figura 4). Durant el seu procés d'excavació es van identificar nombroses abocades de materials de caràcter domèstic, incorporats un cop aquesta va perdre el seu ús inicial, que conformaven diferents estrats d'amortització, per sota dels quals es van identificar nivells d'ús horitzontal. Així mateix, tenim l'estructura E600, que també respon a un gran retall de planta el·líptica de grans dimensions de tipus cabana o àmbit

domèstic i/o de magatzem. Compartimentant el seu espai interior es van documentar tres grans cubetes de planta el·lipsoïdal i fons aplanat, localitzades al centre de l'estructura, i dos replans o superfícies aplanades als seus extrems oposats. Les mides conservades eren de 5 x 3'2 metres, amb una alçada conservada d'uns 50 centímetres. Els diferents nivells de rebliment de les cubetes indicaven que hi havia hagut una amortització prèvia, i probablement diacrònica, abans del rebliment general i final de l'estructura. Una altra estructura complexa que cal destacar és la E601, identificada també com a fons de cabana o bé com la part subterrània d'una estructura d'habitació en alçat, que no s'hauria conservat. Presentava una planta el·líptica amb diferents retalls i cubetes distribuïts pel seu interior, amb unes dimensions de 6'25 x 3'50 metres i una alçada conservada d'1'58 metres. Es van poder identificar alguns nivells d'ús horitzontal identificables com a sòls originals, als quals s'associaven restes de llars de foc i combustions de fogars, amb presència de nivells i abocades de cendres i carbons (figura 4). Posteriorment, l'estructura va ser reblerta per diferents estrats de terres amb materials arqueològics, a partir d'abocades puntuals successives, i va quedar tapada definitivament per nivells d'argila producte de l'erosió dels perfils i l'esfondrament de les parets.

D'altra banda, entre els diferents tipus d'estructures documentades destaca per la seva singularitat la E313, que correspon a una gran rasa o canal d'origen antròpic, de la qual es conservaven quasi seixanta metres de llargada amb un marcat pendent cap a l'est. La seva amplada oscil·lava entre els 1'8 i 3'3 metres i tenia una fondària màxima conservada de cinquanta centímetres. Aquesta canalització, excavada íntegrament al terreny natural, presentava un desnivell de cinc metres i s'originava a la part alta de la vessant est de la serreta i acabava a la part baixa, just al punt on hi havia un gran retall de tendència el·líptica a manera de depressió del terreny, que es podria interpretar com una bassa. Cal remarcar que aquest canal passava a tocar de la cabana E312, estructura amb la qual comparteix cronologia. La major part del rebliment del canal era estèril i l'estrat inferior evidenciava un procés de sedimentació caracteritzat per aportacions successives de terra i sorres formades per la circulació d'aigua. Tan sols a l'extrem est de l'estructura, a la part baixa, es

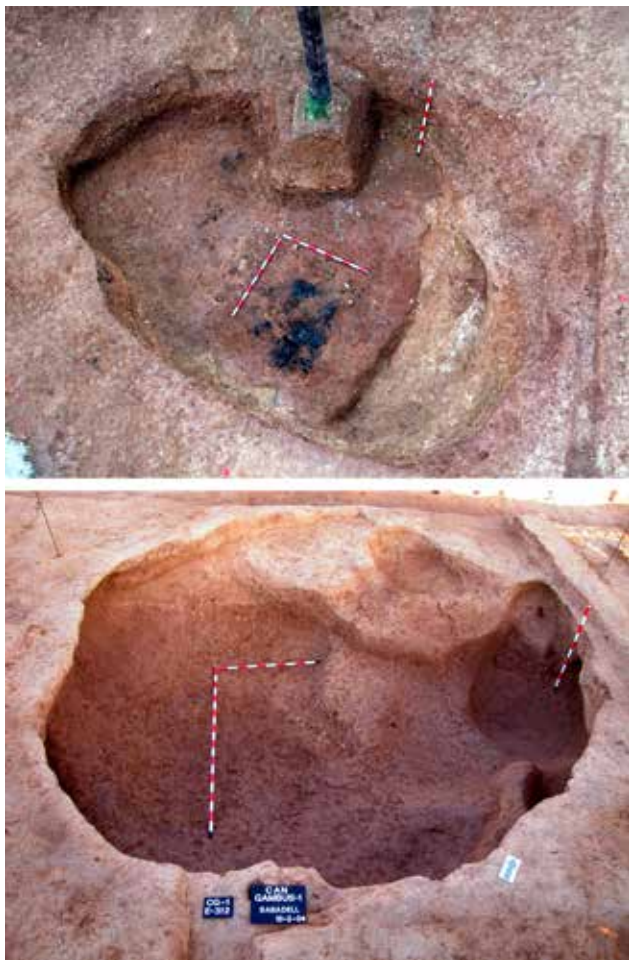

Figura 4. A dalt: vista de l'estructura complexa del tipus fons de cabana E601 de l'assentament del bronze final. Presenta una planta el·líptica amb diferents retalls i cubetes interiors, com també restes de llars de foc i fogars. A baix: vista de l'estructura complexa del tipus fons de cabana E312 de l'assentament del bronze final. Presenta una planta de tendència esfèrica amb diferents retalls i cubetes a l'interior. Fotografia: Jordi Roig (Arrago).

van documentar alguns materials ceràmics del període. Tot partint de la topografia actual i la morfologia del canal, el canal estaria destinat a la captació i a la recollida d'aigües pluvials procedent de la part alta de la carena, per canalitzar-les i dirigir-les a una cota més baixa, com ara una bassa. Aquesta bassa seria una reserva d'aigua per a tasques domèstiques, com abeurador d'animals o com a punt d'irrigació de camps de conreu, i estava situada a prop d'una unitat d'habitació (figura 1).

Finalment, i pel que fa a les cubetes, cal tenir present que originàriament es podrien tractar de sitges,

que haurien quedat afectades i escapçades per l'elevada erosió i els rebaixos de terres que ha tingut la serra. En línies generals, totes les sitges i cubetes presenten un alt grau d'arrasament, amb uns diàmetres que oscil·len entre 1'2 i 1'5 metres, i una alçada màxima conservada a l'entorn d'un metre. La majoria presentava abocades domèstiques al seus rebliments, formades essencialment per ceràmica, fauna i restes de carbons. Els cubicatges conservats d'aquestes sitges oscil·len entre els 348 litres mínims i els 2.370 litres màxims, volums que s'haurien de multiplicar per dos o per tres si tenim en compte la part perduda de l'estructura. D'altra banda, també cal tenir present l'existència d'una dotzena de sitges de cronologia dubtosa que han estat atribuïdes genèricament al període del bronze final/ferro en no poder-se precisar amb exactitud la seva cronologia ja que estaven amortitzades amb materials ceràmics molt fragmentats o poc definitoris. Tanmateix, és notable el baix nombre de sitges que es documenta en aquesta etapa del bronze final respecte al període següent: tan sols una vintena d'estructures.

L'assentament de la primera edat del ferro

Atribuïbles a la primera edat del ferro tenim un total de quaranta-sis estructures arqueològiques, totes corresponents al tipus sitja, que es troben localitzades entre el punt central de la carena i la part alta de la vessant oest i formen una agrupació d'estructures més o menys properes entre si, sense constituir una concentració densa, sinó més aviat petits grups espaiats de sitges que configuren dues aglomeracions o nuclis diferenciats (figura 1). Cal remarcar que a tota la superfície excavada no s'ha documentat cap estructura complexa del tipus cabana, ni cap altre tipus d'estructura subterrània, ja sigui del tipus cubeta o similar, que testimonii per si mateixa l'existència d'una unitat domèstica. Aquest fet, junt amb el tipus de material recuperat en el rebliment de les sitges, entre el qual es documentaren abundants materials domèstics i elements constructius d'argila (revestiments, envans, tovots, forns, etc.), constitueixen els millors indicadors de la presència de nivells d'ús i estructures d'habitació en superfície que no s'han conservat (ROIG-COLL-BALSERA, 2011).

Totes les sitges presenten una morfologia molt regular i homogènia, de perfil sempre troncocònic i fons pla molt marcats, i no s'hi ha documentat cap mena de revestiment o arrebossat interior. Les mides, força regulars, solen oscil·lar entre 1'20 i 1'50 metres de diàmetre de fons i una alçada màxima conservada d'1'80 metres. Els cubicatges conservats de les sitges d'aquest període oscil·len entre els 249 litres mínims i els 3.444 litres màxims, els quals s'haurien de multiplicar tenint en compte la part perduda de l'estructura a causa de l'erosió i els rebaixos antròpics posteriors. En aquest cas, s'ha de destacar el fet que les sitges es trobin localitzades en la vessant sud-oest, motiu pel qual es conserven millor que les estructures ubicades a dalt de la carena, tal com succeïa en les de la fase anterior. De totes maneres, no ha estat possible documentar un paleosòl o nivell d'ús coetani al seu funcionament, com tampoc s'ha conservat cap boca original de les sitges. Amb tot, aquestes estructures han proporcionat abundant material arqueològic de tipus domèstic en els seus estrats de reblliment i amortització. D'entre aquest material arqueològic, destaca el material ceràmic fet a mà: vasos petits i mitjans, i els grans recipients decorats amb cordons digitats i tractaments acanalats, brunyits i pentinats de les superfícies. També es van recuperar nombroses restes faunístiques producte d'àpats i deixalles culinàries, juntament amb una gran quantitat de sediments cendrosos. D'altra banda, és singular i alhora característica d'aquest període l'elevada presència d'elements d'argila cuïta abocats a l'interior de les sitges un cop abandonades. Essencialment es tracta de tovots, revestiments, elements de construcció i parts de forns domèstics, que ens indiquen la presència d'edificacions aèries no conservades, que haurien estat elaborades amb materials peribles (fusta, palla, etc.) i argila.

Cal remarcar, també, l'elevada presència de sitges documentades en aquest període, més d'una quarantena, en relació amb les de la fase anterior del bronze final, que no superaven la vintena. Així, i considerant el fet que les sitges es troben formant dues agrupacions ben definides i compactes en diferents punts de la serra, és possible pensar en l'existència de dos nuclis diferenciats espacialment, però interrelacionats entre si per la seva proximitat. En aquest sentit, un últim aspecte que hauríem de tenir en consideració és

la distribució aparentment aleatòria que presenten la majoria de sitges dins d'aquestes dues agrupacions. Aquesta dispersió tal vegada podria correspondre a l'existència de construccions de cobriment del tipus magatzem, destinades exclusivament a aquesta finalitat i que s'ubicarien al costat de les unitats d'hàbitat en alçat que no s'han conservat. Així mateix, i tenint en compte que un gran nombre d'aquestes sitges es localitzen en parella o en grups de tres, a tocar l'una de l'altre, ens podria fer pensar, també, que aquestes estructures d'emmagatzematge estarien emplaçades a l'interior dels àmbits domèstics. ●

Bibliografia

P. LL. ARTIGUES, P. BRAVO, E. HINOJO, "Excavacions arqueològiques a Can Gambús-2 (Sabadell, Vallès Occ.)", *Tribuna d'Arqueologia*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, (2007), p. 111-140.

A. MARTÍN, J. MIRET, J. BOSCH, *et al.* "Les excavacions al paratge de la Bòbila Madurell i de Can Feu (Sant Quirze del Vallès, Vallès Occ.)", *Tribuna d'Arqueologia*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1987-1988, (1988) p. 77-92.

J. ROIG, J. M. COLL (2007), "El paratge arqueològic de Can Gambús-1 (Sabadell, Vallès Occ.)", *Tribuna d'Arqueologia 2006-2007*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 85-109.

J. ROIG, J. M. COLL, "Memòria de la intervenció arqueològica a Can Gambús-1 (Sabadell, Vallès Occ.), abril 2003-desembre 2004 i agost 2006", [memòria inèdita dipositada al Servei d'arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona], 2008.

J. ROIG, J. M. COLL, R. BALSERA (2011), "Els assentaments del bronze final i la primera edat del ferro del paratge de Can Gambús-Can Feu (Sabadell, Vallès Occ.): Una aproximació al poblament protohistòric de la Vall del Ripoll" dins *Actes XV Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà-Congrés Nacional de Catalunya*, Puigcerdà, 17, 18 i 19 de novembre de 2011, Institut d'Estudis Ceretans, p. 187-211. ●
